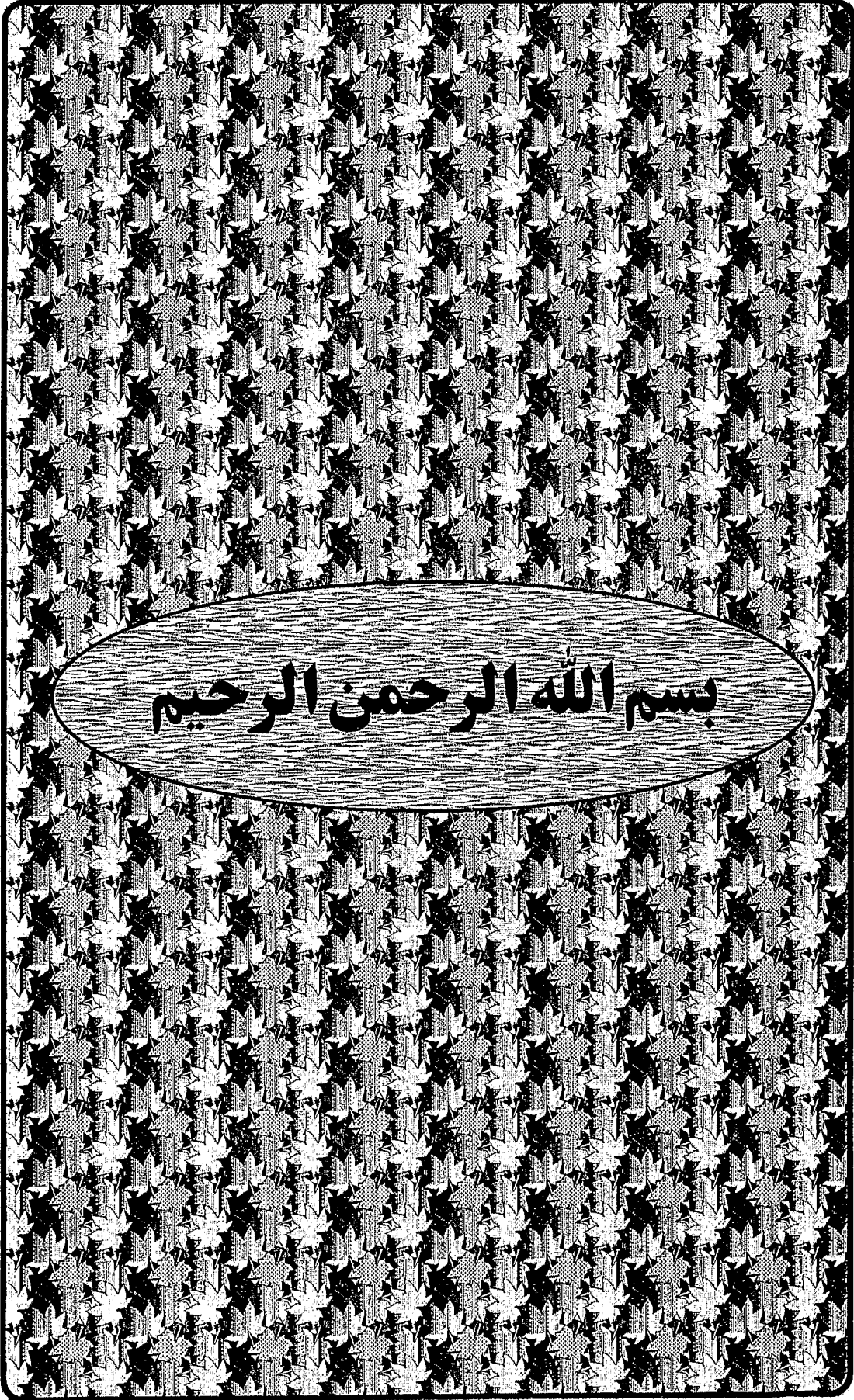

س

۴۴۹۸۰

مجمع علوم انسانی

دانشکده ادبیات

بیان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته زبان و ادبیات فارسی

عنوان:

ایل احساس

(حسیناری در شعر و شاعران ایل بزرگ بویراحمد)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد علی صادقیان

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر محمد علامرصابی

پژوهشگر: عباسقلی حصارنژاد

پاییز سال ۷۷ - ۱۳۷۶

۴۴۹۸۵

۱۳۸۱ / ۱۱ / ۲۰

۱۳۸۱ / ۱۱ / ۲۰

رژا افضلیت آبادی
تسبیح آرک

تقدیم به:

پدرم، آن که زخمهای نازیانه‌اش مرا دین و
دانش عطا کرد و مادرم، آن بزرگ‌آموزگار
زندگی که مرا با خون دل پرورد و پسرم سجاد،
که چونان پدرش قدر گوهر علم می‌داند و
دخترم بنت‌الهدا، که در زندگی از فاطمه (س)
سرمشقی می‌گیرد و دیگر پسرانم: محسن،
محمد و افشین.

سباسب و امتنان

از آن جا که در طول ایام تدوین، تألیف و تکثیر این بیان نامه از لطف و رحمت ایمانند و در امتنان بستانان بسوی جنسکم، القابیر خود لازم دانستیم که از آن همه مناقبات بیزارج دست کم به ذکر نام برخی تشکر و قدردانی کرده باشیم.

سپاسگزارم:

از استادان گرانقدر خویش، آقایان: دکتر محمدعلی صادقیان و دکتر محمد علامر ضرابی که نسخه دست نویس این نامه را با دقت فراوان خوانده و در آن اشادات ارزشمند خود لحظه و دقیقه ای درج نور دیده از همسر م به موجب اینکه در طول ایام تکمیل و نیز تدوین این نامه از هیچ تلاشی در حق من بنده مضایقه نکردند.

از آقایان: مهندس کتابار منصوری، دکتر سید سعید حسینی و دوست فاضل و ارجمند جناب آقای روحین منصوری که خاطر اینکه با کشتاده روی و لطف فراوان، ایامت «بیاریان» خداکرم خانی را در اختیارم قرار دادند.

از موسسه «رایانه بهینه» یاسوج، به ویژه بانو ماهر رهمخانی که رحمت تألیف این نامه را بر خود هموار ساختند.

از دیگر سروران گرانقدرم، آقایان: یعقوب گلزبانی، سید علی اکبر فاسمی، علی اصغر بتاری و علی اکبر محمدی که با همکاری بی شائبه خود ما را از همین منت خویش ساختند.

عباسعلی جبارنژاد

یاسوج - زمستان ۱۳۷۶

بسمه تعالی

حوزه معاونت آموزشی
مدیریت تحصیلات تکمیلی

صور تجلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد

نام و نام خانوادگی دانشجو: محمد سیدعلی جباری

رشته: ادبیات فارسی

عنوان پایان نامه: چهار آئین نامی در سینه خورشید

استاد راهنما: دکتر محمد علی محمدی

استاد مشاور: دکتر محمد علی محمدی

متخصص و صاحب نظر از دانشگاه یسزد: دکتر محمد علی محمدی

متخصص و صاحب نظر (استاد مدعو خارج از گروه): دکتر سید علی محمدی

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه: دکتر محمد علی محمدی

- امتیازات بدست آمده (بر اساس ماده چهار آئین نامه آموزشی) به شرح زیر می باشد.
- ۱- اهمیت نظری، توسعه ای کاربردی موضوع تحقیق: امتیاز از ۱ تا ۲۰ ۱۸
 - ۲- میزان انطباق محتوی با عنوان پایان نامه: امتیاز از ۱ تا ۲۰ ۲۰
 - ۳- نحوه ارائه، کیفیت دفاع و چگونگی پاسخگویی به سئوالات امتیاز از ۱ تا ۲۰ ۱۸
 - ۴- کیفیت تجزیه و تحلیل و انسجام مطالب: امتیاز از ۱ تا ۲۰ ۲۰
 - ۵- اهمیت نتایج بدست آمده از لحاظ نظری، توسعه ای، کاربردی امتیاز از ۱ تا ۲۰ ۱۸
 - ۶- نحوه نگارش: امتیاز از ۱ تا ۲۰ ۲۰

دفاع از پایان نامه مورد تأیید هیات داوران قرار گرفت و با نمره ۱۹ به عدد ۱۹ و امتیاز ۱۹ به تصویب رسید.

امضاء هیات داوران

۱- دکتر محمد علی محمدی

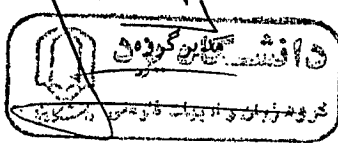
۲- دکتر محمد علی محمدی

۳- دکتر محمد علی محمدی

۴- دکتر محمد علی محمدی

۵- دکتر محمد علی محمدی

تاریخ دفاع: ۱۳۸۳/۰۹/۰۹

فهرست مندرجات

الف

صفحه

عنوان

پیش‌گفتار ۱-۵

فصل اول

۱۱-۶ اوضاع جغرافیایی، سیاسی، تاریخی و فرهنگی ایل بزرگ بویراحمد

۶ ۱- موقعیت جغرافیایی و سیاسی ایل بویراحمد

۸ ۲- پیشینه تاریخی و نژادی ایل بزرگ بویراحمد

۱۰ ۳- گویش مردم بویراحمد

۱۱ ۴- مذهب و باورهای مردم بویراحمد

فصل دوم

۲۴-۱۲ جستاری در شعر و شاعران ایل بزرگ بویراحمد

۱۲ ۱- شعر چیست؟ شاعر کیست؟

۱۳ ۲- نخستین شعر و نخستین شاعر بویراحمد

۲۱ ۳- شعر و شاعران معاصر ایل بزرگ بویراحمد

فصل سوم

۵۸-۲۵ بررسی گونه‌های مختلف شعر محلی بویراحمدی

۲۵ ۱- یاریار یا شروه‌های عاشقانه

۳۷ ۲- جنگ نومه‌ها یا اشعار حماسی

۴۵ ۳- دی‌بلال یا ابیات عاشقانه (عاشقانه‌ها)

۴۸ ۴- شروه‌های بویراحمدی

۵۰ ۵- واسونک (=سرو)

۵۲ ۶- طنز بویراحمدی

فصل چهارم

- تصاویر و زیباییهای سخن در شعر شاعران بویراحمد ۷۷-۵۹
- الف: صورخیال در شعر بویراحمدی ۶۰
- ۱- تشبیه: ۶۰
- الف: تشبیه بلیغ ۶۱
- ب: تشبیه مرسل ۶۲
- ج: تشبیه تفضیل ۶۲
- ۲- استعاره ۶۲
- الف- استعاره مصرحه ۶۳
- ب: استعاره مکنیه: ۶۴
- ۳- مجاز ۶۵
- ۴- کنایه ۶۶
- ۵- اغراق ۶۷
- ۶- ایهام ۶۷
- ب: نماد و نمون در شعر بویراحمدی ۶۸
- ۱- برنوی ۶۹
- ۲- اسب ۶۹
- ۳- دال (کرکس) ۷۰
- ۴- دنا ۷۱
- ۵- رهم (رستم) ۷۲
- ۶- بیجن (بیژن) ۷۲
- ۷- آریوبرزن، اسکندر، تیمور ۷۳
- ۸- کی لهراس ۷۳

فصل پنجم

- معرفی شاعران بویراحمد و کهگیلویه با پیشداشته نمونه‌های شعر آنان: ۱۵۹-۷۷
- الف: شاعران بویراحمدی و نمونه‌های اشعار آنان ۱۳۳-۷۸
- ۳-فاطمه پناهی ۷۹
- ۴-فریدون داوری ۸۳
- ۵-کوروش داوری ۹۲
- ۶-سید رمضان روانگرد ۹۸
- ۷-ریحان سروش مقدم ۱۰۲
- ۸-روح‌الله طباطبایی ۱۰۵
- ۹-الهام فرهادی ۱۰۶
- ۱۰-اردشیر کیانی ۱۱۱
- ۱۱-هاجر محمدی ۱۱۸
- ۱۲-غلام محمد ملک‌زاده ۱۱۹
- ۱۳-سید خلیفه موسوی ۱۲۳
- ۱۴-سید غفار موسوی ۱۲۷
- ۱۵-حمید نادری ۱۳۱
- ب: شاعران غیر بویراحمدی (کهگیلویه‌ای) ۱۵۹-۱۳۳
- ۱-سید فیض‌الله افرازی‌زاده ۱۳۳
- ۲-سید شمس‌الله افرازی‌زاده ۱۳۷
- ۳-حسن بهرامی ۱۳۹
- ۴-کوکب حاتمی ۱۴۳
- ۵-موسی عباسی ۱۴۶
- ۶-حجة الاسلام حاج شیخ عبدالرحیم ممینی ۱۴۸

ت

۱۵۲

۷- حسین موسوی

۱۵۳

۸- سیاوش نریمانی

۱۵۷

۹- امراه یزدانبخش

۱۶۰-۱۷۷

واژه‌نامه

۱۷۸-۱۷۹

منابع و مأخذ نوشتاری

- این دفتر با پژوهش و جستارهای مستمر دوساله و با اهداف کشف و احیای هنر شعر و شاعران ایل بزرگ بویراحمد در یک پیشگفتار، پنج فصل و واژه‌نامه‌ای مفصل تحقق یافته و طرح اجمالی مباحث آن به ترتیب ذیل است:
- در پیشگفتار این نامه از اهداف تحقیق، شیوه پژوهش و طرح کلی موضوعات و مندرجات آن سخن رفته است.
- فصل اول دربارهٔ اوضاع جغرافیایی، سیاسی، تاریخی، نژادی و فرهنگی ایل بزرگ بویراحمد تدوین و نگارش یافته است.
- در فصل دوم از مقوله کلی شعر و شاعری، نخستین شعر و شاعر بویراحمد، کم‌وکیف شعر بویراحمد و شاعران معاصر ایل بزرگ بویراحمد سخن گفته و به بسط این موضوعات پرداخته‌ایم.
- سومین فصل این نامه به بررسی گونه‌های مختلف شعر محلی بویراحمدی از جمله: «یاریار»، «واسونک = سرو»، «شروه»، «طنز»، «جنگ‌نومه‌ها = حماسی‌ها» و «دی‌بلال» اختصاص یافته است.
- فصل چهارم را با عنوان: «تصاویر و زیباییهای سخن در شعر بویراحمدی» بازگشوده و در آن از آرایه‌های ادبی موجود در اشعار بویراحمدی؛ همچون تشبیه، استعاره، مجاز، ایهام، کنایه، اغراق و نمادهای برجسته طبیعی، حماسی، اسطوره‌ای، قومی و ملی این اشعار؛ چون رستم، بیژن، کی‌لهر^{سب}، آریوبرزن، تیمور، اسکندر، برنو، دنا، اسب و دال (کرکس) به ایجاز سخن رانده‌ایم.
- در فصل پنجم نیز شرح احوال و نمونه‌های اشعار محلی و فارسی شاعران بویراحمدی و غیر بویراحمدی استان در دو مبحث جداگانه و پیاپی آورده شده است.
- از آنجا که اشعار فراهم آمده در این دفتر به هر دو گویش محلی و زبان فارسی بوده، نویسنده کوشیده است تا با زیرشرح کامل ابیات محلی و آوانگاری اصطلاحات، ترکیبات و واژگان این قبیل اشعار در واژه‌نامه‌ای جداگانه فهم بیشتر و بهتر آنها را بر خواننده روشن گرداند.

نشانه‌های واج نگاری:

- P مانند صدای اول کلمه فارسی Pār پار
- b مانند صدای اول کلمه فارسی bān بان
- T-t مانند صدای اول کلمه فارسی T(t)āb تاب
- d مانند صدای اول کلمه فارسی dām دام
- k̂ مانند صدای اول کلمه فارسی k̂ān کان
- ġ مانند صدای اول کلمه فارسی ġol گُل
- g مانند صدای اول کلمه فارسی gel گِل
- k مانند صدای اول کلمه فارسی kabk کبک
- q مانند صدای اول کلمه فارسی qand قند
- ġ مانند صدای اول کلمه فارسی ġaM غم
- ? مانند صدای اول کلمه فارسی arš? عرش
- ? مانند صدای اول کلمه فارسی āb? آب
- ? مانند صدای اول کلمه فارسی abr? ابر
- ? مانند صدای اول کلمه فارسی in? این
- ? مانند صدای اول کلمه فارسی eMdād? امداد
- ? مانند صدای اول کلمه فارسی oftad? افتاد
- F مانند صدای اول کلمه فارسی fāM فام
- v مانند صدای اول کلمه فارسی vard ورد
- s مانند صدای اول کلمه فارسی sang سنگ
- s مانند صدای اول کلمه فارسی sanaM صنم
- s مانند صدای اول کلمه فارسی sār ثار
- š مانند صدای اول کلمه فارسی šab شب

- z مانند صدای اول کلمه فارسی Zard زرد
- Ĉ مانند صدای اول کلمه فارسی ĉang چنگ
- Ẑ مانند صدای اول کلمه فارسی Ẑarf ژرف
- X مانند صدای اول کلمه فارسی xār خار
- h مانند صدای اول کلمه فارسی hār هار
- z مانند صدای اول کلمه فارسی jān جان
- M مانند صدای اول کلمه فارسی Mard مرد
- N مانند صدای اول کلمه فارسی nān نان
- l مانند صدای اول کلمه فارسی lab لب
- r مانند صدای اول کلمه فارسی rend رند
- y مانند صدای اول کلمه فارسی yād یاد
- ŷ مانند صدای آخر کلمه لری bāy (بای = باد)
- ŷ مانند صدای سوم کلمه لری xoŷā (خویا = خدا)
- a مانند صدای دوم کلمه فارسی Man من
- e مانند صدای دوم کلمه فارسی del دل
- o مانند صدای دوم کلمه فارسی soM شم
- ā مانند صدای دوم کلمه فارسی Mār مار
- u مانند صدای دوم کلمه فارسی Mur مور
- i مانند صدای دوم کلمه فارسی sib سیب
- ow مانند مصوت مرکب پایان کلمه فارسی now نو
- ey مانند مصوت مرکب پایان کلمه فارسی ney نی

پیش‌گفتار

«جنبش اول که قلم برگرفت

حرف نخستین ز سخن درگرفت

پردۀ خلوت چو بر انداختند

جلوۀ اول به سخن ساختند»

درود بی حساب و ستایش بی نصاب ذات پاک خدایی را سزااست که:

«باغ سخا را چو فلک تازه کرد مرغ سخن را فلک آوازه کرد

نخّل زبان را رطب نوش داد در دهان را صدف گوش داد»

هم سپاس بیکران و ثنای بی پایان بر واسطه عقد آفرینش و پادشاه جهان بینش، گزیده انبیاء و حبیب اولیاء

محمد عبدالله «ص» که افسر پرنگار شعر بر ستیغ سخن بنهاد و برده‌یمانی به کعب زهیر واگذارد، تا باز

نماید که:

«الشعراء امراء الکلام.»

اما آنچه را که تحت عنوان شعر و شاعران بویراحمد عرضه می‌دارد، حاصل کوششی است مختصر و

گذرا در ابیات نانوشتۀ منظوم کهن و شعر و شاعران معاصر ایل بزرگ بویراحمد، و نیز مصاحبت و

مباحث با بیدلانی گمنام، خوش محضر و مضمون اندیش که بویژه در دو دههٔ اخیر عصر حاضر واژه‌های سبز و سادهٔ ایل، قوم، فرهنگ، طبیعت و دیار بویراحمد و بویراحمدی را به سلک نظم کشیده و نام خود را بدین واسطه در دل روزگاران ناآمده، بعنوان قافیه سنجان جهان معانی ثبت و ضبط کرده‌اند. دیری بود که مترقب و مترصد به هر اثری چشم می‌دوختم تا شاید نشان و ردپایی از مرد و زن بویراحمدی در عرصهٔ شعر و شاعری بیابم و بدین وسیله از پیشینهٔ قوم و تبار خویش در این زمینه آگاه گردم. اما هر چه بیشتر در این وادی پیش رفتم و توسن امید را عنان فروهشتم، نه تنها کمتر حاصل و نتیجه‌ای به دست نیامد، بلکه:

«از هر طرف که رفتم جز [یاس من] نیفزود»

چون چنین دیدم، با خود گفتم: مگر نه این است که شعر همزاد آدم بوده است، پس چرا درج روزگار از دو گوهر شعر و شاعر بویراحمدی خالی است؟

و چون در پی علت برآمدم، دریافتم که اولاً مرد و زن بویراحمدی در طول حیات ۲۵۰ ساله خود، همواره با تفنگ، قیامهای خونین بر ضد حکام خودکامه و چالشهای خانمانسوز برون ایلی و درون ایلی مأنوس و مألوف بوده‌اند و به همین علت - و شاید علل مختلف دیگر - هنر شعر و شاعری به معنای اخص خود نتوانسته است در تاریخ گذشته این قوم جایگاه شایسته و درخور برای خود احراز کند و بعنوان یک نوع ادبی نمایان گردد.

و ثانیاً تاکنون هیچگونه تحقیق و پژوهش ارزندهٔ علمی دربارهٔ بود و نبود شعر و شاعری در حیات گذشتهٔ این قوم صورت نگرفته است تا حقایق را چنانکه هست بر ما معلوم دارد.

و ثالثاً معدود کسانی که از جهات مختلف در احوال این قوم سخن رانده و چیز نویسی کرده‌اند، دستاوردهای آنان از اشکالاتی چند برخوردار است؛ نخست آنکه هیچکدام از این نوشته‌ها در برگیرندهٔ همه گونه‌های مختلف شعر بویراحمدی نبوده و تنها مقدار اندکی از اشعار عامیانهٔ حماسی و عاشقانهٔ ایلی را ارائه داده‌اند، بدون آنکه تفاوت‌های این قبیل اشعار را از حیث قالب و یا مضمون و محتوا دریافته و باز نموده باشد. دیگر اینکه تقریباً جملگی اشعار آورده شده در این آثار از افواه مردم بومزاد گرفته شده و در آخذ آنها به هیچ مأخذی استناد جسته نشده است.

بنابراین با وجود این همه نابسامانی و ابهام، هدف و انگیزهٔ من از این پژوهش به دست دادن شناختی

فراگیر و واقع‌بینانه از هنر شعر و شاعری در ایل بزرگ بویراحمد (از آغاز حیات سیاسی ۲۵۰ ساله آن ایل تا زمان حال) و بررسی و مطالعه گونه‌های مختلف اشعار محلی و عامیانه این دیار بوده است. زیرا همواره بر این پندار و باور بوده‌ام که جستن، شناختن، یافتن، شناساندن و جاوید نگاهداشتن شعر و شاعران بویراحمد یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر، بلکه خدمتی پراج و پسندیده به ایل و دیار خود بوده، و نادیده انگاشتن این فرض بدیهی، سبب سرزنش و ملامت من و امثال من می‌باشد.

نخست به دلیل اینکه شعر یک ملت نمایانگر فرهنگ، عقاید، آداب، عادات و هویت آن ملت بوده و بر ماست که در حفظ و پاسداشت آن بعنوان میراث فرهنگی آن ملت کوشا باشیم.

دوم اینکه شعر بویراحمدی نسبت به اشعار دیگر نقاط ایران زمین از ویژگیهای برجسته‌ای برخوردار بوده و نمایاندن این ویژگیها امری است شایسته و بایسته این پژوهش.

وسوم به دلیل اینکه تاکنون هیچگونه پژوهش علمی در این زمینه تحقق نیافته و در نتیجه شعر و شاعران این دیار ناشناخته و گمنام مانده است.

چهارم تا اینکه نادیدگان و ناشنیدگان بر استعداد خدادادی زنان و مردان بویراحمدی واقف گردند. و سرانجام اینکه این مختصر عمل فتح بابی است برای پژوهندگان قلمزن این دیار تا در آینده با تحقیق و تدقیق بیشتر و مفیدتر به کشف و ضبط مسائل فرهنگی - ادبی ایل و دیار بویراحمد اهتمام ورزند و گوشه‌هایی از بیکران ناگفته‌ها و نانوشته‌های این قوم را باز نمایند.

بر این اساس، از دو سال پیش به این مهم دست یازیده و شروع به مطالعه و تحقیق درباره پیشینه شعر و شاعران بویراحمد و نیز گردآوری احوال و اشعار آنان کردم. و برای حاصل شدن مقصود، به کتابهای بسیاری که به نحوی از انحاء با اوضاع و احوال اقلیمی، تاریخی، سیاسی، ادبی، زبان‌شناسی و ... بویراحمد مرتبط بودند، مراجعه کردم. علاوه بر این، برای کاملتر شدن این پژوهش به جای جای دیار بویراحمد و نیز نقاطی از استان مسافرت کردم و با مردان و زنان بسیاری دیدار کرده، اقوال آنان را در زمینه مورد بحث ضبط و ثبت نمودم.

پس از این تلاش و پژوهش، به این نتیجه رسیدم که در تاریخ گذشته ایل بویراحمد هیچ اثر قابل ملاحظه‌ای از مقوله شعر و شاعری دیده نمی‌شود، جز اینکه حدود یکصد و پنجاه سال پیش یکی از خوانین بویراحمد به نام خداکرم خان بویراحمدی طبع شعری داشته و شعرهایی از او به هر دو گویش